
[p1]

Haarlem 13 December 1882

Eerweerde Heer en Vriend!

Heden morgen heb ik, tot mijn blijdschap, een uurke vrij, en 'k wil dat geerne besteden om U weer eens wat te schrijven, en uwen laatsten brief¹ te beantwoorden. In dien brief waren weer eenige voor mij hoogst belangrijke aantekeningen gesloten, aangaande 't hoofdijszer in Vlaanderen² Ik zegge U daarvoor bij dezen mijn herteliksten dank. Waarlik, Gij maakt mij verlegen, met zoo veel voor mij te doene, en mij zoo uwe goede jonste³ te toonen; ik ben er in begaan! Nogmaals mijn besten dank!

Wat is er dus nog veel van hoofdijszers te vinden in uw Vaderland! Hoe veel meer dan ik ooit had kunnen vermoeden!⁴ En te weten, dat het juist de vrouliên zijn van frieschen stam, die hoofdijszers dragen, overal, van de Elve⁵ en daar benoorden, tot de Schelde en daar bezuden! Uwe vlaamsche kerels in de middeleeuen, waren ongetwijfeld reine Friesen. Het friesche bloed, de friesche volksaard, vrij en vroed, slecht en recht, zit nog vast in 't hedendaagsche nakroost der oude Vlamingen. Ik speure 't in alles

[p2]

bij U, en de Heeren Duclos, de Bo, Gaillard, en met welke wakkere Vlamingen ik maar meer de eere en het genoegen heb in kennis te zijn gekomen.

.....

- 1 Deze brief is niet aanwezig in het Guido Gezellearchief in Brugge.
- 2 Het oorijzer was een onderdeel van de vrouwelijke hoofdtooi in de noordelijke provincies van Nederland en Zeeland. Oorspronkelijk werd deze metalen beugel voor rond het hoofd gebruikt om mutsen of haar op de plaats te houden, maar uiteindelijk groeide het uit tot pronkstuk. Het kreeg de naam 'oorijzer' doordat het vaak enkel zichtbaar was ter hoogte van de oren. In de 19e eeuw was het oorijzer een kenmerkend onderdeel van de Friese streekdracht. Ook in Vlaanderen werden oorijzers gedragen, doch bescheidener, waaronder in Brugge, waar Gezelle ze opmerkte. Sinds Gezelle hierover schreef in zijn brief naar Winkler van [07/03/1882 \(Kortrijk\)](#) is het een geliefd onderwerp in hun correspondentie.
- 3 gunstige gezindheid
- 4 Winkler had deze hoofdtooi al uitvoerig onderzocht, maar gaf in zijn [brief van 08/03/1882](#) aan niet op de hoogte te zijn van het gebruik van oorijzers in Vlaanderen. Sindsdien apprecieerde hij alle informatie die Gezelle hem hierover kon bezorgen en is het een geliefd onderwerp in hun correspondentie.
- 5 De oude naam voor de Elbe, een van de belangrijkste rivieren van Midden-Europa.

Mij wondert het maar, dat er nog zoo vele van 't hoofdjizer in [Vlaanderen] te vinden is, terwijl het toch uw eigen aandacht schijnt te zijn ontgaan! Heeft nooit een vlaamsche oudheidkundige aan dit onderwerp zijn opmerkzaamheid gewijd?

Ja, dat "oorijzer = pootijzer hier en daar in Noord-Holland"⁶ heb ik in Noord en Zuid, in "den beerput" (gelijk men hier dat fraaie tijdschrift wel noemt)) wel gelezen. De man die dat daarin plaats liet, heeft lijkwel niet goed gehoord. "Pootijzer" wordt nooit gezeid, wel "poothaarnaald, pootnaald", gelijk ik reeds in de noot op bl. 22 van den overdruk van mijn opstel "Een en ander aangaande de kleederdracht der Friesinnen"⁷ in uw bezit⁸ meedeelde. Maar de pootnaald en is het hoofdjizer niet. Ik heb een stukske geschreven om deze verkeerde opgave in [Noord & Zuid] te wraken. In 't volgende nummer zal men 't opnemen, denk ik.⁹ Het woord hoofdjizer is beter dan oorijzer. In Friesland gebruikt men uitsluitend het laatste woord, in Holland ook wel het eerste. Uwe afleiding van dit verkeerd verstane woord pootijzer van hood-, hoofdjizer kan ik niet aannemen, van hoe veel scherpzinnigheid ze ook moge getugen. Want dit noordhollandsche woord

[p3]

poot is het oudfriesche woord porta = voorhoofd, stern. Zie ook mijn Dialecticon, I, 440.¹⁰

Wat Gij mij meldt¹¹ aangaande blonde menschen, met germaanschen typus onder de kabylen¹² van Noord-Afrika, is ongetwijfeld zeer belangrijk en merkweerdig. Hoogst waarschijnlijk zijn dit afstammelingen der oude Wandalen¹³ zoo als Gij te recht aanmerkt. De zaak is bij de geleerden; bij d'Ethnologen¹⁴ vooral, geenszins

.....

6 A. J., Poot. In: Noord en Zuid: 5 (1882) p.363.

7 J. Winkler, Eenige bijzonderheden aangaande de kleederdracht der Friesinnen. In: De Vrije Fries: (1881) p.22. Winkler schrijft hier in een voetnoot: "Pootheerneeld, noordhollandsche uitspraak voor poorthaarnaald. Dit woord poot of poort is oorspronkelijk het oudfriesche woord porta, voorhoofd, en is in dien zin nog heden in sommige noordhollandsche dorpen, o.a. te Andijk, bij Enkhuizen, in gebruik. Zonderling genoeg, omdat het juist tusschen Flie en Lauers reeds uitgestorven is. Maar in 't begin dezer eeuw had in den tongval der stad Workum, potte of porte nog de beteekenis van voorhoofd."

8 Winkler zond Gezelle een afdruk van dit opstel bij zijn brief van 08/03/1882. Een overdruk is nu nog aanwezig in Gezelles handbibliotheek in het Guido Gezellearchief van de Openbare Bibliotheek Brugge (GGB 1059).

9 J. Winkler, Poot = Voorhoofd. In: Noord en Zuid: 6 (1883) p.148.

10 Hier schreef Winkler: "Portte, voorhoofd. Dit vreemde woord schijnt mij toe oud friesch van bewesten Flie te zijn. Immers komt het onder den vorm poot nog voor in den tongval van Andijk in Noord-Holland".

11 Vermoedelijk verwijst Winkler hier naar een brief van Gezelle die niet aanwezig is in het Guido Gezellearchief in Brugge.

12 Kabylen zijn een Algerijns Berbervolk.

onbekend. Herhaalde malen is reeds door reizigers in die streken op dit feit geweest, in verschillende geschriften. Mij kwam het meer dan eens onder d'oogen. Men weet er nog niet genoeg van, om met eenige zekerheid een oordeel te kunnen vellen. Ware Algiers in germaansche handen, in plaats van in romaansche, we zouden reeds sedert lange alles van deze zake geweten hebben!

Uwe aankondiging en beoordeeling van [G.'s Glossarium](#)¹⁵ zond ik ter plaatsing in aan de Nederlandsche Spectator, een letterkundig weekblad, het beste dat wij hebben. Een paar dagen daarna reeds kreeg ik een drukproeve daarvan ter verbetering, een zeker bewijs dat het bestier van "de [Spectator]" willens was dat opstel te plaatsten.¹⁶ In die zelfde week zond mij de Heer Gaill. zijn werk ten geschenke, met verzoek daarvan eene aankondiging te geven. Ik voldeed aan dit verzoek, en zond mijne beoordeeling

..... [p4] .....

Nu aan "De Amsterdammer" die haar terstond plaatste¹⁷ blijde, gelijk 't bestier mij schreef, iets uit mijne penne zijnen lezers te kunnen bieden. Hadde ik Uwe beoordeeling niet reeds aan De [Spectator] gezonden, dan was de mijne dien weg gegaan; nu kon dat niet. - Misschien heeft de redactie van de [Spectator] nu, na lezing van mijn eigen opstel in De [Amsterdammer], gedacht dat het uwe in haar blad overbodig was, en ziet ze dus van d'opneming af. Misschien, schrijf ik, maar waarschijnlijker komt mij voor dat uw opstel toch nog geplaatst worden zal. Want ik zelve heb herhaalde malen ondervonden dat De [Spectator] eenig handschrift, hem ter plaatsing gezonden, terstond laat drukken, en het soms eerst weken en weken later opneemt. Verschillende, mij duidelijke redenen nopen hem zóó te doen. Denkelyk zal uw opstel dus ook nog 't licht zien. Zoodra dit het geval is, zend ik U het nummer toe.

.....

- 13 Vandalen: Oost-Germaanse stam die in het eerste deel van de vijfde eeuw Afrika binnentrok en daar het Vandaalse Rijk stichtte. In 534 gaven de Vandalen zich over aan de Oost-Romeinse veroveraars en werd het rijk opgeheven.
- 14 volkenkundigen
- 15 Rond den Heerd: 17 (29 October 1882) 49, p.385-387. Gezelle schreef hier vol lof over de *Glossaire Flamand* van Edward Gailliard.
- 16 Deze beoordeling is uiteindelijk nooit in de Nederlandsche Spectator verschenen. De verontschuldgingen van Winkler voor het niet verschijnen van het stuk volgen in [de brief van 23/01/1883](#).
- 17 Winklers beoordeling van de *Glossaire Flamand* verscheen in het tijdschrift De Amsterdammer: (19 november 1882) 282, p.4. Het eerste deel van deze beoordeling werd daarna ook gepubliceerd onder de rubriek "Van hier en van elders" in Rond den Heerd: 18 (3 december 1882) 1, p.6-7.

Max Rooses' jongste werk¹⁸ las ik nu.¹⁹ Wel! alles en alles bij een genomen, moet ik zeggen dat hij U alle eere geeft die hem, van zijn standpunt, mogelik is. Mij dunkt, Gij kunt te vreden zijn. Hij veroordeelt in 't algemeen de [*westvlaamsche*] richting, in 't bijzonder uwe school. Dat verwondert mij van hem niet. En al laakt hij een en ander, en al zegt hij dat van U noch uwe volgelingen hem nooit een merkwaardig gedicht onder d'oogen kwam (of in dien

..... [p5].....

..... p2.....

geest althans), later geeft hij U nog lof en prijs.²⁰ Hij is uw tegenstander op taalkundig gebied, en zeker ook wel op godsdienstig en staatkundig (en dat heeft ja immer grooten invloed op ons oordeel!); maar hij blijft waardig en redelik, als een "gentleman". Neen, mij dunkt, Gij kunt tevreden zijn. Deze tegenstander is een "fatsoenlijk" man, zoo als men hier in Holland zegt.

Wat dunkt U van den heer Hansen, den boekwaarder der stede Antwerpen, en van zijn streven, om alle nederduitsch²¹ van Duinkerke tot Tonderen en Riga, van de Helder tot Keulen, weer onder een hoed te brengen?²² Zijn doel is schoon, dunkt mij. Maar is 't te bereiken???

.....

18 In dit werk uitte Rooses zijn kritiek t.o.v. het West-Vlaamse taalparticularisme van Guido Gezelle: "Dat men de gewestelijke spraakvormen en zegswijzen in de algemeene taal eene matige plaats inruime, om deze meer lokale kleur te geven, is te wettigen; maar dat men uit liefde tot zijne engere geboortestreek zich buiten den wijderen kring der taalverwanten sluit en stelselmatig liever het woord gebruikt, waarvan één man zich bedient, dan datgene, welk door tien verstaan wordt, is eene dwaze niet te rechtvaardigen liefhebbelij." (p.260-261) Daarnaast gaf hij als vrijzinnige en sterke aanhanger van het Vlaamse realisme aan de "mystieke verzuchtingen" in Gezelles werk niet te kunnen waarderen.

19 In een [vorige brief \(geschreven tussen 01/11/1882 en 03/11/1882\)](#) liet Winkler weten dat hij het *Nieuw Schetsenboek* van Rooses zou lezen en Gezelle van zijn oordeel op de hoogte zou brengen.

20 Op p.261 schreef Rooses: "hij zelf noch zijne leerlingen, voor zooveel zij hem trouw bleven, brachten een gedicht voort, dat merkwaardig mag heten". Uiteindelijk geeft hij wel toe het dichterlijke in Gezelles opvatting en de meeslependheid van diens taal te erkennen.

21 Nederduits is een verzamelnaam voor een aantal West-Germaanse dialecten die niet onderhevig waren aan de Hoogduitse klankverschuiving (tweede Germaanse klankverschuiving die plaatsvond tussen de 3e eeuw en 9e eeuw) en die in het noorden van Duitsland en in Nederland gesproken werden.

22 Hansen was leider van de 'Aldietsche beweging' die een taalkundige versmelting van het Nederlands en Nederduits beoogde, bijvoorbeeld door middel van een gemeenschappelijke spelling.

Gisteren ontving ik N° 8 van Loquela.²³ Hertelik dank daar voor. Uwe scherpzinnige, en van zoo veel geleerdheid tugende uiteenzettingen lees ik steeds met het allermeeeste genoegen.

Gij haalt Dodoens ook aan.²⁴ Hebt Gij wel opgemerkt uit mijne "friesche eigennamen"²⁵ dat die groote geleerde ook een Fries was?²⁶ Zie bl. 37, 38, 39, 40. -

Geeft Gij mij niet te veel eere met telkens in een blad mijn naam zoo met lof te melden?²⁷ Ik vreeze 't! Ware ik bijgeloovig, 'k zou den wederslag schroomen²⁸ moeten.

Spoedig na nieuwejaar hoop ik U iets

[p6]

naders te kunnen melden aangaande een opstel dat ik U voorstel te zamen te schrijven, en in een noord- en zuid-[nederlandsch] tijdschrift, gezamenlik te plaatsen.²⁹ Ik ben er al druk mee bezig, en het vlot mij. Gij zult flaamsch schrijven en ik friesch (te weten geen zuiver friesch, wijl het den onfriesen onverstaanbaar is, maar

.....

23 Foutieve verwijzing van Winkler. Hij doelt hier op Loquela: 2 (Alderheiligen 1882) 7.

24 Gezelle citeert Dodoens aangaande het woord 'wouwe' in de rubriek "Mede blanden van hoeden" in Loquela: 2 (Alderheiligen 1882) 7, p.63.

25 J. Winkler, Een en ander over Friesche eigennamen. In: De Vrije Fries: 13 (1877). p.149-204 en p.241-343. En J. Winkler, Een en ander over Friesche eigennamen (vervolg). In: De Vrije Fries: 14 (1881) p.111-154. Een overdruk van het gehele opstel is aanwezig in de handbibliotheek van Guido Gezelle (nr.: GGB 1058). Op het schutblad van dit exemplaar schreef Winkler: "Den wakkeren Vlaming Guido Gezelle, uit vriendschap en hoogachting van den schrijver Johan Winkler. Haarlem, November 1882."

26 Dodoens stamt uit een Fries geslacht van senatoren en burgemeesters. Zijn vader was van Friese afkomst.

27 Gezelle vernoemt Winkler meermaals in zijn artikel "Van de Friesche tale" in Loquela: 2 (Alderheiligen 1882) 7, p.49-59.

28 vrezzen

29 In een van zijn [vorige brieven aan Gezelle \(25/10/1882, Haarlem\)](#) stelde Winkler een gezamenlijke publicatie voor in de vorm van een volksaardige dialoog tussen een Vlaming en een Fries. Gezelle stemde hier vervolgens mee in, in zijn brief van [04/11/1882 \(Kortrijk\)](#). Een handschrift van Winkler getiteld "Vlaamsch en Friesch. Een spoorwegpraatje over friesche en vlaamsche, hollandsche en nederlandsche taal." werd gepubliceerd in het opstel van C. Gezelle, *Guido Gezelle en Johan Winkler*, in: Biekorf: 35 (1929) p.41-53. Dit volledige handschrift van Winkler is aanwezig in het Guido Gezellearchief in Brugge (nr. 2595b G). Ook van Gezelle berusten fragmenten van het handschrift van een samenspraak over het Vlaams en het Fries in het archief (nr. 2595) met tal van correcties. Bij Gezelle wilde het niet echt vlotten en Winkler vraagt later in een [brief van 08/03/1883](#): "Hoe gaat het met ons spoorwegpraatje? Komt er nog wat van, en blijft gij genegen het uwe eraan toe te voegen?" De samenspraak tussen Winkler en Gezelle werd nooit als sluitend geheel gepubliceerd.

een friesch gekleurd nederduitsch, de volkstaal van mijn geboortestad Leeuwarden, zoo als Gij de volkstaal uwer vaderstad Brugge) en wij zullen het goede recht van eigen vlaamsch en eigenfriesch bepleiten tegenover 't hollandsch.

En nu nog een hertelike groete, want mijn vrije tijd is weer verstreken.

Vaarwel, mijn weerde, hoog geachte Vriend!

In trouwe, Uw

Johan Winkler.

Briefbeschrijving

Verzender	Winkler, Johan
Ontvanger	[Gezelle, Guido]
Verzendingsdatum	13/12/1882
Verzendingsplaats	Haarlem
Annotatie	Adressaat gereconstrueerd op basis van toegevoegde notitie.
Annotatie	Adressaat gereconstrueerd op basis van toegevoegde notitie.
Gepubliceerd in	De briefwisseling tussen Guido Gezelle en Johan Winkler. Deel 1: Inleiding en brieven (1881-1883) / door Dries Gevaert. - Gent : onuitgegeven licentieverhandeling, (academiejaar 1983-1984), p.115-119

Documentbeschrijving

Fysieke bijzonderheden

Drager	1 enkel vel; 1 dubbel vel, 206 mm x 133 mm papier, wit papiersoort: 6 zijden beschreven, inkt
Staat	volledig
Toevoegingen	op zijde 1 links in de bovenrand: Aan G. Gezelle (inkt, hand P.A.)

Bewaargegevens

Land	België
Plaats	Brugge
Bewaarplaats	Guido Gezellearchief
ID Gezellearchief	5301
Bibliotheekrecord	https://anet.be/desktop/gga/nl/opacgga/nr=tg:gga_6.11605

Inhoud

Incipit	Heden morgen heb ik, tot
Tekstsoort	brief
Talen	Nederlands

Gevolgde codeerpraktijk

De tekst werd diplomatisch getranscribeerd, en aangevuld met een editoriale laag.

De oorspronkelijke tekst werd ongewijzigd getranscribeerd; alleen typografische regeleindes en afbrekingstekens, en niet-betekenisvolle witruimte werden genormaliseerd.

Auteursingrepen in de tekst (toevoegingen, schrappingen), en latere redactie-ingrepen (schrappingen, toevoegingen, taalkundige notities) door de lezer werden overgenomen en expliciet gemarkeerd.

Voor een aantal tekstfenomenen werden naast de oorspronkelijke vorm ook editeursingrepen opgenomen in de transcriptie: oplossingen voor niet-gangbare afkortingen en correcties voor manifeste fouten. Daarnaast bevat de transcriptie editeursingrepen ter verbetering van de leesbaarheid (toevoegingen, reconstructies) of ter motivering van transcriptie-beslissingen (aanduiding van onzekere lezingen, weglating van onleesbare tekst). Alle editeursingrepen worden expliciet gemarkeerd.

Colofon

Titel	13/12/1882, Haarlem, Johan Winkler aan [Guido Gezelle]
Editeur	Sofie Meneve; Universiteit Antwerpen
Wetenschappelijke leiding	Els Depuydt
Partners	Openbare Bibliotheek Brugge (Guido Gezellearchief); Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie (Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren); Instituut voor de Studie van de Letterkunde in de Lage Landen (ISLN) (Piet Couttenier, Universiteit Antwerpen); Guido Gezellegenootschap
Uitgever	Guido Gezellearchief, KANTL/CTB
Plaats van uitgave	Brugge, Gent
Publicatiedatum	2023
Beschikbaarheid	Teksten en afbeeldingen beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding - Niet Commercieel licentie.

Disclaimer	De editie van de Guido Gezellecorrespondentie is het resultaat van een samenwerkingsproject met vrijwilligers. De databank is in opbouw, aanvullingen en opmerkingen kunnen gemeld worden aan els.depuydt@brugge.be .
Citeren	Een brief kan worden geciteerd als: [Naam van editeur(s)], [brieffschrijver aan briefontvanger, plaats, datum]. In: GezelleBrOn, Wetenschappelijke editie van de correspondentie van Guido Gezelle. [publicatiedatum] Available from World Wide Web: [link]
